

Anna Krasteva, Anelia Kasabova, Diana Karabinova (eds)

Migrations from and to Southeastern Europe

Ravenna: Longo Editore, 2010, 288 str.

Migrations from and to Southeastern Europe naslov je zbornika nastalog na temelju istoimene konferencije održane 2008. u Sofiji. Dvadeset radova u zborniku podijeljeno je na šest dijelova, uz uvodno poglavlje Anne Krasteve u kojem autorica izdvaja glavne migracijske trendove na Balkanu. Unatoč naglašenoj diverzifikaciji migracijskih obrazaca Krasteva ih sažima u dva »profila«: »od zatvorenih do otvorenih država« (Albanija, Bugarska, Rumunjska) i »od otvorenosti do etničkog čišćenja«, profil karakterističan za većinu država bivše Jugoslavije (str. 12). Usto autorica nastoji pobiti mit o masovnoj emigraciji iz Rumunjske i Bugarske u države stare Europske unije iznoseći aktualne, znatno umjerenije podatke, naročito u usporedbi s migracijskim tokovima iz starih država članica.

Prvi dio zbornika *Migrations: Challenges and Policies* objedinjuje četiri rada. Ivaylo Ditchev iz perspektive kulturne antropologije u radu »From a Socialism of Migrants towards a Europe of Mobilities« ocrta kulturne obrasce radnih migracija iz Bugarske uspoređujući socijalističko i tranzicijsko razdoblje, uključujući i aspekt regulacije migracija. U sljedećem radu Milka Bubalo Živković, Tamara Kovačević i Andjelija Ivkov daju pregled recentnih prinudnih migracija u državama bivše Jugoslavije, oslanjajući se na relevantne statističke podatke. Silva Mežnarić u radu »Migration in Croatia: What to Expect?« na temelju usporedbi migracijskih politika, demografskih pokazatelja i karakteristika tržišta rada u Ir-

skoj, Australiji i Sloveniji, izvodi zaključke za Hrvatsku. Autorica predviđa migracijske tokove, među ostalim pojavu kružnih i transnacionalnih oblika mobilnosti u domeni emigracije te promjenu iz emigracijske u imigracijsku državu, upozoravajući na nespремnost Republike Hrvatske za regulaciju predviđenih migracijskih tokova naročito u svjetlu kontradiktornosti migracijskih politika na europskoj razini. Taj dio zbornika uključuje i rad Eugenije Markove i Richarda Blacka, koji prikazuju rezultate istraživanja »novih europskih imigranata« u Ujedinjenom Kraljevstvu s naglaskom na migrantska iskustva i percepciju različitih aspekata kohezije lokalnih zajednica.

Dio *Integration and Inclusion* sadržava pet radova. U radu »Being a Foreign Woman in Bulgaria« Anna Krasteva prezentira pet portreta strankinja, koji ilustriraju pet tipova imigracije žena u Bugarsku. Autorica razmatra različite aspekte migracijskoga i postmigracijskog iskustva migrantica zaključujući o ukupnoj pozitivnoj slici (»aktivne, samopouzdane i integrirane«), iako sa stanovitim razlikama s obzirom na etničku pripadnost. U sljedećem radu Aleksey Pomporov iznosi rezultate istraživanja društvene distance prema novim imigrantima u Bugarskoj. Izdvaja pet tipova imigrantskih zajednica s obzirom na društvene distance i navodi implikacije za relevantne politike. Andreas Breinbauer razmatra mobilnost visokoobrazovanih i visokostručnih kadrova u odabranim bivšim socijalističkim državama, uključujući i Hrvatsku. Autor analizira različite opcije za politike koje bi trebale regulirati mobilnost visokokvalificiranih osoba zalažući se za multidimenzionalni pristup. U tom dijelu zbornika nalazi se još rad Fatmira Memaja, Alberta Qarrija i Petrita Dollanija, koji analiziraju albanski slučaj »odljeva mozgova«,

te rad Diane Karabinove, koja istražuje iskustva i planove bugarskih studenata u Beču, uključujući integraciju u austrijsko tržište rada.

Treći dio zbornika *Labor Migration and Remittances* objedinjuje dva rada. Petko Hristov iz etnološke perspektive istražuje prekogranične radne migracije na primjeru zapadne Makedonije, uključujući usporedbu s tradicionalnim oblicima privremene mobilnosti (*gurbet, pečalbarstvo*), a Esmeralda Uruči analizira ulogu migrantskih doznaka u albanskoj ekonomiji. Autorica razmatra i kanale transfere doznaka te prezentira rezultate studije slučaja slanja doznaka i povratnih migracija u okrugu Shkodra.

Četvrti dio nosi naslov *Cultures and Interculturality* i uključuje radove triju autorica. Anelia Kasabova istražuje nacionalne crkve u multikulturnom okruženju na primjeru pravoslavnih crkava u Beču i zaključuje o njihovoj značajnoj ulozi u jačanju nacionalnoga i kulturnoga identiteta migrantskih zajednica. Magdalena Elchinova razmatra sociodemografski profil, razloge dolaska, način života i suodnos britanskih stanovnika sa starosjediocima u bugarskom selu na temelju terenskog istraživanja fenomena »novih stanovnika«, dok Vesela Vladimirova prezentira rezultate istraživanja jezičnih praksi prve generacije bugarskih migranata u Češkoj. Autorica razmatra upotrebu jezika u različitim domenama društvenog života i zaključuje da je upotreba češkoga u javnoj, službenoj i profesionalnoj komunikacijskoj sferi indikator integracije bugarskih migranata u društvo države primitka.

U petom dijelu *Displacement and Asylum* nalaze se četiri rada. Anastasia Christou kroz prikaz rezultata istraživanja grčkih migranata u Danskoj analizira kako se ženstvenost i muškost artikuliraju u dijaspori i prostorno konstruiraju. Mirja-

na Bobić razmatra sociodemografski i socioekonomski profil izbjeglica i prognanika u Republici Srbiji, uključujući i strateške dokumente te perspektive za integraciju. Autorica zaključuje da postojeći pravni okvir i nedostatak novca otežavaju proces integracije izbjeglica i prognanika. Vanya Ivanova istražuje pravni okvir i razvoj politika koje reguliraju položaj prognanika u Bosni i Hercegovini, a Albena Tcholakova prezentira rezultate istraživanja izbjeglica u Bugarskoj s fokusom na ekonomsku integraciju razlikujući tri idealna tipa izbjeglica: bivše studente, »klasične izbjeglice« i izbjeglice u tranzitu. Autorica zaključuje da su nastanjenje i sedentarizacija preduvjeti za razvitak profesionalnih karijera izbjeglica i integraciju u bugarsko tržište rada.

Zadnji dio zbornika *Returns* sadržava dva rada. Miladina Monova istražuje slučaj Makedonaca izbjeglica iz grčkoga građanskog rata, u Republici Makedoniji. Autorica razmatra probleme s kojima su se susretali nakon useljenja prilikom regulacije statusa, uključujući odabir između grčke ili makedonske varijante imena, prezimena i mjesta rođenja u službenim dokumentima te strategije za prelazak grčke granice. Alexander Maleev u zadnjem radu prezentira rezultate istraživanja povratnih migracija u Bugarsku. Autor izdvaja tipove emigranata te razmatra razloge povratka, planove i identitet povratnika ilustrirajući to materijalom iz intervjua.

Unatoč neujednačenoj strukturi priloga, različitim disciplinarnim, teorijskim i metodološkim pristupima autorica i autora te raznovrsnim aspektima migracija koji se tematiziraju zbornik odgovara cilju istaknutom u »Uvodu« (str. 13), tj. nudi »pronice vizije« različitih tematika, pri čemu ne privilegira ni insajdersku ni autsajdersku perspektivu. Svakako je riječ o

skupu zanimljivih informacija te indikatora migracijskih i postmigracijskih aktualnosti u pojedinim državama obuhvaćenim istraživanjima u prilogima. Zbornik bi stoga mogao biti koristan ne samo istraživa-

čima migracija već i drugim zainteresiranim stranama, uključujući i sudionike u izradi relevantnih strategija i politika Republike Hrvatske.

Simona Kuti

*Institut za migracije i narodnosti,
Zagreb*

Majkl Billig

Banalni nacionalizam

Beograd: Biblioteka xx vek – Knjižara Krug, 2009, 357 str.

Nasuprot modernističkim predviđanjima nacionalizam i nacija opet su u intelektualnoj i sociopolitičkoj »modi«. Raspad socijalističkog poretka i shodno tome velikih »naracija« na kojima je bio utemeljen, uz proklamirane ideje o »kraju povijesti« i njezinu završnom stadiju, otvorio je pitanja alternative. Što je zamjena za »klasnu paradigmu«? Temeljna identitetska pitanja – tko smo, što smo i kamo idemo – tražila su odgovor. Stanje anomije i neizvjesnosti na duži je rok egzistencijalno, pa i ontološki neizdrživo. U jugoistočnoj Europi odgovor je bio etnički, preciznije etnonacionalni. U društvima gdje je nacija konstituirana prije mogućnosti ozbiljenja nacionalne države, s etničkim oblikom nacije kao dominantnim, takav odgovor na prethodna pitanja/dileme bio je očekivan. U kolektivnom imaginariju to je još jedini oblik zajednice korespondentan s modernim političkim sustavima koji je mogao biti ponuđen javnome mišljenju bivših socijalističkih zemalja. Upravo diskrepancija između zamišljenoga nacionalnog teritorija i zbiljske snage nacije da taj teritorij državno zaokruži donijela je mnoštvo političkih problema, koji su

vrlo brzo pretvoreni u ratne sukobe s teškim i traumatičnim posljedicama. Najveća i najteža od njih gotovo je potpuni kolaps primarne socijalne strukture u lokalnim zajednicama, odnosno destrukcija susjedstva, prijateljstva, kumstva, vršnjačkih i drugih relacija između ljudi različitih nacionalnosti. U slučaju Hrvatske posebno su poremećeni hrvatsko-srpski odnosi, što dugoročno opterećuje sociopolitičku scenu u Hrvatskoj, kao i šire, međunacionalne i međudržavne odnose u regiji koja obuhvaća prostor bivše Jugoslavije.

Sve to posljedica je aktiviranja »vrućeg« nacionalizma, čije mahanje zastavama uglavnom završava u »etničkom čišćenju«. Što je to onda »hladni« nacionalizam i čime se razlikuje od etničkoga ili »vrućeg« nacionalizma? O tome u svojoj knjizi *Banalni nacionalizam* analitički progovara Michael Billig, profesor društvenih znanosti na Sveučilištu u Loughboroughu u Engleskoj (Loughborough University). Već u »Predgovoru« precizno definira o čemu će govoriti u svojoj knjizi i piše o banalnom nacionalizmu: »To je rutinski nacionalizam ustaljenih nacionalnih država. Da bi neka nacionalna država opstala kao nacionalna država, mora postojati niz ustaljenih postupaka, rutina, ideoloških uverenja itd., koji se nameću pripadnicima nacije i na razne načine ih neupadljivo 'podsećaju' na njihovu nacionalnu pripadnost. Pošto analitičari nisu po-